

**RETROACTIVITATEA LEGII NR. 65/2023:
ASPECTE DE [NE]CONSTITUȚIONALITATE ȘI
[IN]SECURITATE JURIDICĂ
(Partea I)¹⁰**

**RETROACTIVITY OF LAW NO. 65/2023: ASPECTS OF
[UN]CONSTITUTIONALITY AND LEGAL [IN]SECURITY
(Part I)**

Irina IACUB,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
al Universității de Stat din Moldova,
ORCID ID: 0000-0002-8349-2789,
e-mail: irina.iacub@usm.md

***Abstract.** The present study focuses on analyzing the normative content of Law No. 65/2023 on the external evaluation of judges and candidates for the position of judge at the Supreme Court of Justice (CSJ), in order to assess its compliance with the constitutional principle of non-retroactivity of the law. In this regard, the author seeks to determine whether the law produces retroactive effects and, if so, whether its retroactive application can infringe upon the fundamental rights of the individuals subject to evaluation, while also undermining their legal certainty.*

The research hypothesis is based on the premise that Law No. 65/2023 generates effects incompatible with the principle of non-retroactivity of the law and with the requirements of legal certainty (particularly the stability of legal relationships), which substantially affects the fundamental rights of the evaluated candidates.

In order to confirm this hypothesis, the study addresses aspects such as the constitutional guarantee of the principle of non-retroactivity of the law and the material competence of the Evaluation Commission, from the perspective of its prerogative to establish facts and to legally qualify them in relation to the negative integrity criteria set out in Article 11, paragraphs (2) and (3) of Law No. 65/2023.

¹⁰ Studiu elaborat în cadrul subprogramului de cercetare – 01.05.01: „Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice” (SENREMO) (pentru 2024-2027), realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

Given the need to comply with volume limitations, other relevant aspects will be addressed in subsequent research (Part II of the study).

Keywords: *non-retroactivity of the law, legal certainty, Law No. 65/2023, Vetting Commission, material competence of the Commission, formal retroactivity of the law, substantive retroactivity of the law, establishment of facts, legal qualification of facts.*

1. Introducere

1.1. Contextul și justificarea cercetării. În prezent, în Republica Moldova este în plină desfășurare o nouă etapă a „reformelor în justiție”, care constă în supunerea reprezentanților sistemului judiciar unei proceduri de evaluare a *integrității financiare și etice*. Obiectivul major declarat al acestui demers este excluderea din sistem a persoanelor care nu întrunesc criteriile de integritate etică și financiară (fiind susceptibile de *corupție*) și prevenirea accesului unor astfel de persoane în sistemul judiciar. Deși scopul reformei este justificat de necesitatea consolidării statului de drept, este esențial ca procedura de evaluare să se desfășoare cu respectarea strictă a legalității, echității, a drepturilor fundamentale ale persoanelor evaluate și cu garantarea protecției împotriva arbitrariului sau abuzului autorităților.

Realizarea acestor exigențe implică întrunirea a două condiții esențiale și complementare: (1) reglementarea normativă clară, completă și echitabilă a procedurii de evaluare și (2) desfășurarea acesteia cu respectarea strictă a cadrului legal de către toate părțile implicate [1]. Deși aplicarea corectă a legislației de către autorități este indispensabilă, responsabilitatea primordială revine legiuitorului, care trebuie să instituie norme clare, previzibile și conforme exigențelor statului de drept. Doar astfel se poate fundamenta garantarea legalității, predictibilității și echității întregii procedurii de evaluare. Calitatea juridică a reglementărilor aplicabile constituie, așadar, premisa decisivă pentru validitatea și succesul întregului proces de evaluare.

Pentru a determina măsura în care obiectivul evaluării poate fi atins în condiții de legalitate, transparență și echitate, este indispensabilă o analiză riguroasă a calității cadrului normativ aplicabil, realizabilă printr-o activitate expertologică distinctă – *expertiza juridică a actelor normative* [2, p. 158-165; 3, p. 214-224; 4, p. 294-311; 5, p. 236-249; 6, p. 83-93]. Dincolo de calitatea tehnico-juridică propriu-zisă a reglementărilor, obiectul expertizei trebuie să includă și evaluarea respectării și garantării *stabilității raporturilor juridice*, ca element esențial al *securității juridice*. O astfel de analiză este

necesară pentru a aprecia dacă cadrul legal oferă garanții suficiente împotriva arbitrarului legislativ și asigură previzibilitatea indispensabilă unui proces de evaluare desfășurat în mod legal și echitabil.

În acest context, principiul constituțional al *neretroactivității legii* – expresie a încrederii legitime în stabilitatea dreptului – dobândește o relevanță centrală pentru evaluarea impactului juridic al reglementărilor din domeniu. Devine, astfel, esențială aprecierea măsurii în care cadrul legal al evaluării, prin mecanismele sale și prin consecințele juridice pe care le generează, operează sau nu cu efect retroactiv și, eventual, dacă are potențialul de a afecta negativ drepturi dobândite sau situații juridice consolidate.

Necesitatea expertizării modului de respectare a principiului *neretroactivității legii* este cu atât mai relevantă în contextul unui segment distinct al reformei – procedura de evaluare externă a judecătorilor și candidaților la funcția de judecător al Curții Supreme de Justiție (în continuare – CSJ), reglementată de Legea nr. 65/2023 [7]. Întrucât această lege instituie un mecanism de evaluare cu potențial efect retroactiv și sancționator, aplicabil unor fapte și situații juridice anterioare intrării sale în vigoare, se impune o examinare riguroasă a conformității sale cu exigențele constituționale menționate.

Având în vedere că, în calitate de candidat la o astfel de funcție, am fost supusă procedurii de evaluare externă (soldată cu rezultate negative – nepromovarea evaluării), am considerat necesar să analizez acest proces dintr-o perspectivă juridico-normativă și tehnico-legislativă extinsă, pentru a identifica compatibilitatea sa cu principiile statului de drept și exigențele securității juridice. Experiența personală oferă un suport factual relevant pentru examinarea modului în care cadrul normativ aplicabil este conceput, interpretat și aplicat în practică. Prin urmare, demersul de față nu are caracter subiectiv, ci urmărește o analiză obiectivă și critică a reglementărilor relevante, axată pe evaluarea calității tehnico-juridice a acestora și pe impactul lor asupra drepturilor și garanțiilor fundamentale ale subiecților vizați de procedura de evaluare.

1.2. Scopul studiului de față constă în analiza conținutului normativ al *Legii nr. 65/2023 privind evaluarea externă a judecătorilor și a candidaților la funcția de judecător al CSJ*, în vederea aprecierii conformității acesteia cu principiul constituțional al *neretroactivității legii*. În acest sens, urmărim să determinăm dacă legea produce efecte cu caracter retroactiv și, în caz afirmativ, să stabilim dacă aplicarea sa retroactivă este susceptibilă să aducă atingere drepturilor fundamentale ale persoanelor supuse evaluării, afectând totodată securitatea juridică a acestora.

1.3. Ipoteza de cercetare pornește de la premisa că Legea nr. 65/2023 generează efecte incompatibile cu principiul neretroactivității legii și cu exigențele securității juridice (pe dimensiunea protecției încrederii legitime și stabilității raporturilor juridice), ceea ce afectează substanțial drepturile fundamentale ale candidaților evaluați.

1.4. Metode și materiale aplicate. Studiul se bazează pe analiza juridică a conținutului normativ al Legii nr. 65/2023, utilizând metode specifice cercetării juridico-doctrinare: analiza sistemică și logică a normelor legale, interpretarea dogmatică și hermeneutică a principiilor constituționale incidente (neretroactivitatea legii, stabilitatea raporturilor juridice și securitatea juridică), precum și, punctual, metoda comparativă. Materialele consultate includ acte normative relevante (Constituția, Legea nr. 65/2023, legislație conexasă), jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova și a Curții Europene a Drepturilor Omului, lucrări doctrinare de specialitate, precum și opinii ale organismelor internaționale relevante în domeniul statului de drept.

2. Rezultate obținute și discuții

2.1. Garantarea constituțională a principiului neretroactivității legii. Conform principiului general al acțiunii legii în timp, un act normativ (o lege) produce efecte juridice doar asupra faptelor care au loc în intervalul de timp dintre intrarea sa în vigoare și abrogarea sau ieșirea sa din vigoare [8, p. 280]. Din momentul intrării în vigoare, legea nouă reglementează relațiile sociale într-o variantă actualizată, înlocuind actele normative anterioare, care își încetează aplicabilitatea. Totodată, noua lege nu se aplică asupra faptelor produse sub imperiul legii anterioare, deja abrogate sau înlocuite, deoarece acestea au fost reglementate într-un cadru juridic distinct, valabil la momentul respectiv. Această limitare temporală a acțiunii legii se exprimă prin formula *neretroactivității legii* și înseamnă că legea nouă nu se poate aplica faptelor și situațiilor juridice anterioare intrării sale în vigoare [9, p. 68; 8, p. 280].

Per a contrario, efectul *retroactiv* al legii presupune aplicarea acesteia unor fapte sau situații juridice care s-au produs anterior intrării sale în vigoare. Practic, o lege *retroactivă* modifică sau influențează evenimente care au avut loc anterior adoptării sale. Având în vedere că aceasta contravine principiului predictibilității legii, un astfel de efect juridic este interzis.

În aceeași ordine de idei, precizăm că legea nu poate nici să ultraactiveze, adică nu trebuie să-și extindă acțiunea dincolo de momentul ieșirii din vigoare (limita superioară a duratei ei), cu excepția cazurilor expres prevăzute de lege.

În acest context, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a statuat că „efectul legii în timp este guvernat de *principiul activității legii*, potrivit căruia legea se aplică tuturor faptelor în timpul în care se află în vigoare, având eficiență deplină și continuă din momentul intrării în vigoare și până la abrogarea ei. Legea nu se aplică faptelor săvârșite înainte de intrarea ei în vigoare, adică nu are efect retroactiv. Ea dispune numai pentru prezent și viitor și nu are efecte juridice pentru trecut” [10]. Prin această afirmație, instanța de jurisdicție constituțională a subliniat *principiul neretroactivității legii*, care, în opinia sa, „urmărește protejarea drepturilor și libertăților, contribuie la adâncirea securității juridice și a certitudinii în relațiile interumane” [11].

La nivel constituțional, *neretroactivitatea legii* este expres consacrată în art. 22 din *Constituția Republicii Moldova* [12], care prevede: „Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nicio pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos”. Dispoziții similare sunt cuprinse în art. 11 alin. (2) din *Declarația Universală a Drepturilor Omului* [13], în art. 15 din *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice* [14] și în art. 7 din *Convenția Europeană a Drepturilor Omului* [15]).

Deși formulată într-un context sancționator penal („nimeni nu va fi condamnat...”, „... nicio pedeapsă...”), norma constituțională citată este interpretată, atât în jurisprudența Curții Constituționale, cât și în doctrina constituțională, ca parte a principiului general al *securității juridice* și ca o garanție împotriva aplicării retroactive a oricărei legi mai defavorabile, indiferent de ramura de drept (nu doar într-un domeniu limitat, cum ar fi dreptul penal). Această interpretare este justificată, având în vedere că norma nu utilizează termenul de „infrațiune”, ci pe cel de „act delictuos”, care, într-un sens larg, desemnează orice faptă ilicită, adică contrară legii.

În plus, existența unor dispoziții similare în alte acte legislative, precum art. 7 alin. (1)-(3) din *Codul civil al RM* [16] și art. 3 din *Codul de procedură civilă al RM* [17], confirmă caracterul general al principiului *neretroactivității legii*, aplicabil în toate domeniile reglementate de legislație. Prin urmare, art. 22 din Constituție trebuie înțeles ca expresie a unei reguli generale de aplicare a legii în timp și nu doar ca o garanție aplicabilă exclusiv în dreptul penal.

Cu titlu general, *neretroactivitatea legii* este consacrată imperativ și în *Legea cu privire la actele normative nr. 100/2017* [18], care, în art. 73 alin. (3), prevede: „[a]ctul normativ produce efecte doar cât este în vigoare și, de regulă, nu poate fi retroactiv sau ultraactiv”.

Este important de subliniat în context că principiul *neretroactivității legii* nu este unul absolut [19, p. 16-17]. Deși are o semnificație esențială pentru asigurarea securității juridice și a certitudinii în raporturile sociale, Legea nr. 100/2017 prevede anumite excepții. Astfel, potrivit art. 73 alin. (4), „[a]u efect retroactiv doar actele normative prin care se stabilesc sancțiuni mai blânde”. De asemenea, art. 74 alin. (6) din aceeași lege stipulează că: „[a]ctul normativ de interpretare nu are efecte retroactive, cu excepția cazurilor când prin interpretarea normelor de sancționare se creează o situație mai favorabilă”. În opinia noastră, noțiunea de „sancțiuni” și expresia „norme de sancționare”, astfel cum sunt utilizate în prevederile citate, nu pot fi interpretate restrâns, exclusiv în sens contravențional sau penal. Aceste concepte trebuie înțelese într-un sens juridic larg, care transcende granițele dreptului penal și contravențional, fiind aplicabile în toate ramurile dreptului în care statul poate adopta măsuri restrictive ca reacție la o conduită pretins inadecvată sau incompatibilă cu anumite exigențe legale. Această interpretare extensivă este impusă de logica sistemului de protecție a drepturilor fundamentale și de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care a statuat în mod constant că, indiferent de calificarea formală din dreptul intern, o măsură are caracter sancționator dacă este dispusă în urma evaluării unei conduite, are scop represiv sau preventiv, și produce efecte restrictive substanțiale asupra drepturilor individuale (cauza Engel și alții c. Țărilor de Jos (1976), Öztürk c. Germaniei (1984), Matyjek c. Poloniei (2007), Jankauskas c. Lituaniei (nr. 2), 2011 etc.).

Sub aspect comparativ, exemplificativă în acest sens este norma constituțională din România, care stabilește expres că „[l]egea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile” (art. 15 alin. (2) din *Constituția României* [20]). Observăm astfel că constituantul român a consacrat, la nivelul Legii Supreme, nu doar regula *neretroactivității legii*, ci și excepția de la aceasta, limitată strict la domeniul dreptului penal și contravențional, în sensul aplicării retroactive doar a normei mai favorabile. La nivel internațional, excepția de la regula *neretroactivității* o regăsim consacrată doar în art. 15 alin. (1) din *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*. Prin urmare, o reglementare asemănătoare și în Constituția RM ar fi binevenită [19, p. 14], în special pentru a clarifica și limita domeniile în care poate fi admisă aplicarea retroactivă a legii, cu respectarea drepturilor fundamentale și a principiului securității juridice.

Lacuna constituțională enunțată este suplinită de Curtea Constituțională a RM, care în jurisprudența sa a statuat tranșant: „[p]rincipiul *neretroactivității legii*, care are o autoritate incontestabilă, suportă excepții relevate de drept penal și drept administrativ, potrivit cărora legea care înlătură pedeapsa pentru o

faptă sau care ușurează pedeapsa are efect retroactiv, adică se extinde și asupra faptelor săvârșite până la emiterea ei” [10].

Prin urmare, rezultă că, în Republica Moldova, *retroactivitatea legii* este, în principiu, interzisă, constituind o garanție esențială a securității și previzibilității juridice. Totuși, această interdicție admite o excepție importantă: atunci când legea nouă stabilește sancțiuni mai blânde, ea poate produce efecte juridice. În asemenea cazuri, persoana vizată are dreptul să beneficieze de efectul retroactiv al legii mai blânde (adică, de aplicarea legii mai favorabile), iar statul are obligația constituțională de a respecta acest drept [21, p. 16; 19, p. 18].

Interdicția aplicării *retroactive* a legii este reconfirmată și prin prevederile art. 54 din *Constituția RM*¹¹, care instituie un regim de protecție consolidată pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Potrivit alin. (1) al acestui articol, în Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua aceste drepturi, consacându-se astfel caracterul lor intangibil în cadrul ordinii constituționale [22, p. 343-345]. Alineatul (2) permite, în mod excepțional, restrângerea exercițiului anumitor drepturi și libertăți, însă numai în condiții strict reglementate: restrângerea trebuie să fie prevăzută de lege, să corespundă normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și să fie necesară pentru atingerea unui scop legitim, precum asigurarea securității naționale, ordinii publice sau protejarea drepturilor altor persoane.

În mod deosebit, alin. (3) al aceluiași articol impune o limitare și mai strictă, instituind o interdicție expresă de restrângere a anumitor drepturi fundamentale, indiferent de circumstanțele de ordin public sau privat. Spre deosebire de regimul flexibil al alin. (2), care permite restrângeri proporționale în funcție de contextul legitim justificativ, alin. (3) consacră o veritabilă clauză de intangibilitate pentru drepturile prevăzute la art. 20–24 din Constituție, și anume: *accesul liber la justiție* (art. 20), *prezumția nevinovăției* (art. 21), *ne-retroactivitatea legii* (art. 22), *dreptul persoanei de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle* (art. 23), precum și *dreptul la viață și integritate fizică și psihică* (art. 24). Prin urmare, aceste drepturi sunt declarate de către constituent inviolabile și, în consecință, nu pot fi supuse niciunei forme de restrângere, nici măcar în situații excepționale [22, p. 346-347].

¹¹ **Articolul 54 din Constituția RM:** „(1) În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului. (2) Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției. (3) Prevederile alineatului (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20-24. (4) Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.”

Așadar, având în vedere că art. 54 alin. (3) din Constituția RM interzice în mod expres restrângerea *dreptului la neretroactivitatea legii*, iar aplicarea retroactivă a unei norme în sens defavorabil echivalează cu o diminuare a protecției acestui drept, rezultă că orice aplicare retroactivă a legii, în defavoarea individului, este inadmisibilă din punct de vedere constituțional. În alți termeni, *retroactivitatea legii* este permisă doar dacă îmbunătățește situația persoanei și este categoric interzisă dacă are ca efect restrângerea exercitării drepturilor sale fundamentale.

În final, interpretarea corelată a art. 22 și art. 54 alin. (3) din Constituția RM permite conturarea unei concluzii ferme: *principiul neretroactivității legii* beneficiază de o protecție constituțională absolută, fiind plasat în sfera drepturilor intangibile, a căror exercitare nu poate fi restrânsă nici chiar în condiții excepționale. În consecință, orice act normativ care produce efecte retroactive în defavoarea persoanei și afectează exercitarea drepturilor sale fundamentale este contrar dispozițiilor constituționale, altfel spus, neconstituțional.

În plan comparativ, este important de menționat că, potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului [23], *retroactivitatea legii* poate fi admisă doar cu titlu de excepție, și numai în măsura în care: a) este justificată de un interes public imperativ; b) respectă principiul proporționalității și c) nu aduce o atingere gravă drepturilor fundamentale ale persoanei (precum dreptul de proprietate, dreptul la un proces echitabil etc.).

În aceste condiții, ar putea apărea în mod firesc întrebarea: care standard are prioritate – cel constituțional intern sau cel derivat din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului? Ca răspuns, vom sublinia că deși jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului admite, cu titlu de excepție, aplicarea retroactivă a legii în anumite condiții, aceasta nu impune statelor o astfel de soluție și nici nu le împiedică să instituie standarde mai înalte de protecție. Dimpotrivă, statele sunt încurajate să consolideze protecția drepturilor fundamentale în ordinea lor constituțională.

În acest sens, dacă dreptul intern consacră o protecție absolută a principiului neretroactivității, autoritățile statului sunt obligate să respecte acest standard superior, chiar și în contextul în care dreptul internațional ar permite derogări. Menținerea acestui nivel sporit de protecție reflectă angajamentul ferm față de valorile statului de drept, securitatea juridică și protejarea persoanei împotriva arbitrariului legislativ.

2.2. Efectul retroactiv al Legii nr. 65/2023. Legea nr. 65/2023 instituie Comisia de Vetting ca entitate responsabilă de evaluarea externă a judecătorilor și candidaților la funcția de judecător al CSJ. Potrivit art. 2 alin. (1), această

evaluare constituie „un exercițiu excepțional, unic și limitat în timp, desfășurat pentru verificarea integrității” financiare și etice a persoanelor vizate.

Evaluarea este realizată de Comisie pe baza unor fapte și situații produse anterior intrării în vigoare a Legii nr. 65/2023. Mai exact, conform prevederilor art. 11 alin. (2) și (3) din lege¹², faptele și situațiile juridice supuse evaluării se referă la perioade de referință ce pot acoperi intervale de 5, 10 sau chiar 12 ani înainte de adoptarea Legii nr. 65/2023. Se observă că, deși procedura de evaluare reprezintă, formal, o situație juridică nouă, desfășurată după intrarea în vigoare a Legii nr. 65/2023, obiectul evaluării – faptele și conduitele analizate – se referă la o perioadă juridic încheiată anterior adoptării acesteia. Prin urmare, dispozițiile art. 11 alin. (2) și (3) din Legea nr. 65/2023 consacră expres *retroactivitatea formală* a acesteia, întrucât prevăd aplicarea procedurii și normelor legale noi asupra unor fapte și situații juridice produse înainte de intrarea sa în vigoare.

În esență, retroactivitatea în acest caz are un caracter potențial, întrucât legea nu consacră în mod expres efecte juridice retroactive, ci doar permite apariția unor astfel de efecte. Altfel spus, aplicarea sa poate genera efecte juridice retroactive cu caracter substanțial, însă acestea nu decurg în mod necesar din conținutul normei, ci din modul concret de interpretare și aplicare a acesteia.

¹² Articolul 11 din Legea nr. 65/2023: „(1) În sensul prezentei legi, evaluarea constă în verificarea integrității etice și celei financiare a subiecților indicați la art. 3 alin. (1). (2) Se consideră că judecătorul nu corespunde criteriului de integritate etică dacă Comisia de evaluare are dubii serioase determinate de faptul că: a) în ultimii 5 ani, acesta a încălcat grav regulile de etică și conduită profesională a judecătorilor, a procurorilor sau, după caz, a altor profesii, precum și dacă a avut un comportament arbitrar sau a emis acte arbitrare, în ultimii 10 ani, contrare normelor imperative ale legii, iar Curtea Europeană a Drepturilor Omului stabilise, anterior adoptării actului, că o decizie similară a fost contrară Convenției Europene pentru Drepturile Omului; b) în ultimii 10 ani, a admis în activitatea sa incompatibilități și conflicte de interese incompatibile cu funcția de judecător al Curții Supreme de Justiție. (3) Se consideră că judecătorul nu corespunde criteriului de integritate financiară dacă Comisia de evaluare are dubii serioase determinate de faptul că: a) diferența dintre avere, cheltuieli și venituri, pentru ultimii 12 ani, depășește, în total, 20 de salarii medii pe economie, în cuantumul stabilit de Guvern pentru anul în care a început evaluarea judecătorului; b) în ultimii 10 ani, a admis iregularități fiscale în urma cărora suma impozitului neplătit a depășit, în total, 5 salarii medii pe economie, în cuantumul stabilit de Guvern pentru anul în care a început evaluarea judecătorului. (4) În procesul de evaluare a integrității financiare, Comisia de evaluare poate verifica: a) respectarea de către judecător a regimului fiscal în partea ce ține de achitarea impozitelor la folosirea mijloacelor și veniturilor rezultate din proprietatea deținută, de veniturile impozabile și de achitarea drepturilor de import și celor de export; b) respectarea de către judecător a regimului juridic al declarării averii și intereselor personale; c) modul de dobândire a bunurilor aflate în proprietatea sau posesia judecătorului ori a persoanelor indicate la alin. (5), precum și cheltuielile legate de întreținerea bunurilor respective; d) sursele de venit ale judecătorului și, după caz, ale persoanelor indicate la alin. (5); e) dacă există sau nu contracte de împrumut, credit, leasing, asigurare sau alte contracte care pot asigura beneficii de ordin financiar, în care judecătorul, persoana indicată la alin. (5) sau persoana juridică, în care aceștia au calitatea de beneficiari efectivi, este parte contractantă; f) dacă există sau nu donații în care judecătorul sau persoana specificată la alin. (5) are statut de donatar sau de donator; g) alte aspecte relevante pentru identificarea originii averii judecătorului și pentru justificarea acesteia. (5) La aprecierea corespunderii cu criteriile prevăzute la alin. (3) din prezentul articol, Comisia de evaluare ia în considerare inclusiv averea, cheltuielile, veniturile persoanelor apropiate, astfel cum acestea sunt definite în Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale, precum și ale persoanelor indicate la art.33 alin.(4) și (5) din Legea nr.132/2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate. (6) La aprecierea corespunderii cu criteriile prevăzute la alin. (2) și (3) se ține cont de prevederile legale existente la momentul săvârșirii faptelor respective. Actele sau constatările altor entități cu competențe în domeniile respective nu au valoare prestabilită pentru Comisia de evaluare. Constatările din hotărârile judecătorești irevocabile se iau în considerare în mod obligatoriu de către Comisia de evaluare, cu excepția hotărârilor pe care Comisia de evaluare le consideră arbitrare sau vădit nerezonabile. Comisia de evaluare se poate pronunța doar asupra încălcărilor regulilor de etică și conduită profesională, fără a se pronunța asupra legalității hotărârilor respective.”

În aceste condiții, apare în mod firesc întrebarea dacă simpla existență a unei retroactivități formale și potențiale este suficientă pentru a reține o încălcare a principiului constituțional al neretroactivității legii. Răspunsul este negativ. Acest principiu este încălcat doar atunci când retroactivitatea produce efecte juridice substanțiale, afectând drepturi sau obligații deja stabilite. Prin urmare, constatarea unei încălcări nu poate avea loc în absența unor efecte reale și concrete; simpla posibilitate a aplicării retroactive, fără incidență substanțială, nu este de natură să compromită respectarea acestui principiu constituțional.

Plecând de la această constatare, în continuare ne propunem să analizăm în detaliu anumite dispoziții ale Legii nr. 65/2023, în vederea evaluării riscului de producere a unei *retroactivități substanțiale*, adică a unor efecte juridice concrete și defavorabile asupra situațiilor juridice deja consumate, prin modificarea sau recalificarea drepturilor ori obligațiilor anterior constituite, precum și a unei *retroactivități efective*, manifestată prin aplicarea în practică a acestor efecte și generarea unor consecințe juridice reale, cum ar fi impunerea de sancțiuni, restricții sau afectarea unor drepturi deja dobândite.

Pentru a determina în ce măsură Legea nr. 65/2023 generează efecte retroactive de natură substanțială, se impune analiza a două dimensiuni esențiale: (a) competența materială a Comisiei de Vetting, cu referire la posibilitatea acesteia de a constata comiterea de fapte relevante anterior intrării în vigoare a legii și de a le califica juridic și (b) consecințele juridice negative asociate nepromovării evaluării, cu accent pe caracterul sancționator sau restrictiv al acestora.

A. Competența materială a Comisiei de Vetting. Așa cum s-a menționat anterior, evaluarea externă realizată de Comisie vizează fapte și conduite produse anterior intrării în vigoare a Legii nr. 65/2023. În aceste condiții, devine esențial să se stabilească dacă competența acestei entități se limitează la o simplă constatare formală a unor asemenea fapte sau, dimpotrivă, presupune o apreciere substanțială și autonomă a conduitei anterioare a persoanelor evaluate. În acest scop, se impune o analiză detaliată a întinderii competenței Comisiei. Având în vedere că unele reflecții asupra acestui aspect au fost formulate într-un demers științific anterior, în cele ce urmează ne vom limita la prezentarea sintetică a principalelor idei.

Pentru început, reiterăm că Legea nr. 65/2023 reglementează în mod lacunar și ambiguu competența (atribuțiile) Comisiei de Vetting, în special în următoarele articole:

- Art. 4 alin. (3): „În exercitarea mandatului, Comisia de evaluare are următoarele competențe: a) colectează, acumulează și verifică, prin mijloace neinterzise de lege, toate informațiile relevante pentru evaluare; (...); f) efectuează evaluarea și aprobă rapoarte privind rezultatele evaluării; g) alte competențe prevăzute de prezenta lege”.
- Art. 16: „(1) În urma evaluării ..., Comisia de evaluare întocmește un raport motivat cu privire la evaluare care să conțină propunerea privind promovarea sau nepromovarea evaluării. (...). (2) Raportul cu privire la evaluare conține *faptele relevante*, motivele și concluzia privind promovarea sau nepromovarea evaluării. (...)”.

Din aceste dispoziții rezultă, în mod logic, că atribuția Comisiei de a „colecta și verifica informațiile” are drept finalitate constatarea existenței sau inexistenței unor fapte (conduite) în trecutul subiectului evaluat. Categoriile de *fapte relevante* sunt precizate în art. 11 alin. (2) și (3) din Legea nr. 65/2023, care stabilește: „Se consideră că judecătorul nu corespunde criteriului de integritate *etică/financiară* dacă Comisia de evaluare are *dubii serioase* determinate de *faptul* că”: „a) ... acesta a încălcat grav regulile de etică și conduită profesională ..., precum și dacă a avut un comportament arbitrar sau a emis acte arbitrare ...; b) ... a admis în activitatea sa incompatibilități și conflicte de interese ...”; „a) diferența dintre avere, cheltuieli și venituri, pentru ultimii 12 ani, depășește, în total, 20 de salarii medii pe economie ...; b) ... a admis iregularități fiscale în urma cărora suma impozitului neplătit a depășit, în total, 5 salarii medii pe economie ...”.

Rezultă astfel că Comisia este competentă să constate fapte relevante comise de către subiectul evaluat care denotă: i) încălcarea gravă a regulilor de etică și conduită profesională; ii) admiterea de comportamente arbitrare sau emiterea de acte arbitrare; iii) admiterea de incompatibilități și conflicte de interese; iv) dobândirea averii nejustificate; v) admiterea de iregularități fiscale (sub formă de neplată a impozitului).

Sub aspect juridic, această competență implică două prerogative distincte: **(a)** constatarea faptelor și a conduitelor efectiv manifestate de către subiectul evaluării și **(b)** calificarea juridică a acestor fapte prin raportare la normele de etică și conduită profesională, la regimul fiscal, regimul juridic al averii etc. Le vom analiza succesiv, întrucât exercitarea acestor prerogative ridică probleme specifice de aplicare a legii în timp. În special, ne propunem să examinăm dacă și în ce măsură aceste prerogative pot duce la reconsiderarea unor situații juridice consumate sau la atribuirea de semnificații juridice noi unor fapte trecute. Astfel, vom clarifica dacă și cum aceste mecanisme instituite de

Legea nr. 65/2023 pot determina apariția unor efecte retroactive substanțiale, în sensul afectării concrete și defavorabile a unor raporturi juridice preexistente.

a) Constatarea comiterii faptelor. În ceea ce privește prerogativa *constatării comiterii faptelor*, pentru început este esențial de subliniat că exercitarea acesteia trebuie să se întemeieze pe probe relevante, pertinente și concludente. Or, *constatarea* comiterii unor fapte în baza unor deducții, sub forma unor „probabilități”, „suspiciuni rezonabile” sau „dubii serioase”, în absența unui suport probator solid, este incompatibilă cu exigențele minime ale unei proceduri echitabile și, prin urmare, categoric inadmisibilă. Din această perspectivă, sintagma „dubii serioase” din art. 11 alin. (2) și (3) din Legea nr. 65/2023 ridică probleme majore de claritate și previzibilitate, venind în contradicție cu logica juridică și principiile fundamentale de constatare juridică a faptelor.

Făcând abstracție de această nuanță (care, desigur, impune o analiză detaliată distinctă), apare în mod firesc întrebarea: *care este suportul probator necesar pentru constatarea comiterii faptelor relevante în cadrul evaluării?*

Deși Legea nr. 65/2023 nu conține dispoziții exprese referitoare la mijloacele de probă admisibile ori la standardul probatoriu aplicabil în cadrul evaluării externe, alin. (4) al art. 11 oferă o bază normativă indirectă pentru identificarea obiectului probatoriu, însă doar în ceea ce privește criteriul integrității financiare. Astfel, prin enumerarea aspectelor ce pot fi verificate de Comisie – precum respectarea regimului fiscal, declararea averii și intereselor personale, proveniența bunurilor, sursele de venit, existența unor contracte generatoare de beneficii patrimoniale – se conturează un tablou factologic care presupune în mod necesar existența unor dovezi materiale și documentare. Prin urmare, suportul probator al evaluării integrității financiare trebuie să fie constituit, în mod prioritar, din înscrisuri oficiale: declarații de avere, evidențe fiscale, contracte, extrase bancare, acte notariale și alte documente care atestă drepturi patrimoniale sau obligații financiare.

În schimb, legea nu prevede nicio dispoziție specifică referitoare la mijloacele de probă ori la obiectul probatoriu în ceea ce privește evaluarea integrității etice. Această omisiune legislativă generează o incertitudine normativă semnificativă, întrucât lasă la latitudinea Comisiei stabilirea, în mod autonom, a probelor considerate relevante. Riscurile grave generate de această omisiune legislativă vor face însă obiectul unei analize detaliate într-un demers viitor.

Totuși, chiar și în lipsa unei reglementări clare privind mijloacele de probă aplicabile, trebuie subliniat că evaluarea vizează, în esență, fapte produse în trecut – fapte care, în mod normal, ar fi putut fi investigate și sancționate

de autoritățile competente la momentul respectiv. În acest context, actele sau constatările emise de aceste autorități capătă o semnificație deosebită. Valoarea probatorie a acestora este reglementată expres în art. 11 alin. (6) din Legea nr. 65/2023, care, în teza a II-a, prevede: „Actele sau constatările altor entități cu competențe în domeniile respective nu au valoare prestabilă pentru Comisia de evaluare. Constatările din hotărârile judecătorești irevocabile se iau în considerare în mod obligatoriu de către Comisia de evaluare, cu excepția hotărârilor pe care Comisia de evaluare le consideră arbitrare sau vădit nerezonabile”.

Ținând cont că „*actele sau constatările altor entități competente*” (inclusiv hotărârile judecătorești irevocabile considerate de Comisie arbitrare sau vădit nerezonabile) nu au valoare prestabilă pentru Comisie, rezultă că aceasta dispune de o marjă largă de apreciere, având abilitatea legală de a constata în mod autonom faptele relevante, indiferent de conținutul sau concluziile acestor acte. În consecință, Comisia poate reține comiterea de fapte pretins compromițătoare produse cu 5, 10 sau chiar 12 ani în urmă, inclusiv în cazurile în care procedurile oficiale de investigare au fost anterior încetate ori soluționate definitiv. O asemenea abordare conduce, în mod firesc, la repunerea în discuție a unor situații juridice deja consumate, afectând astfel stabilitatea raporturilor juridice și autoritatea de lucru judecat a deciziilor anterioare.

Mai mult, interpretarea extensivă a tezei a II-a din art. 11 alin. (6) din Legea nr. 65/2023 – de altfel, echivocă – ne permite să deducem că Comisia ar putea reține comiterea unor fapte chiar și în absența oricăror acte sau constatări ale autorităților competente, inclusiv în situațiile în care subiectul evaluat nu a fost niciodată vizat de o anchetă oficială sau de o procedură de sancționare. Chiar și în ipoteza în care o asemenea interpretare ar fi teoretic acceptabilă, în opinia noastră, ea contravine în mod vădit principiului legalității, întrucât autoritățile publice pot acționa exclusiv în limitele expres și clar stabilite de lege. Această observație nu este una abstractă: o asemenea abordare a fost aplicată concret în cadrul procedurii de evaluare în care am fost direct vizată, fapt ce confirmă actualitatea și gravitatea problemei interpretative semnalate.

Dincolo de aceste aspecte, trebuie subliniat că ambele ipoteze – atât cea în care Comisia reevaluează fapte anterior examinate și calificate juridic, cât și cea în care constată fapte complet noi, neexamine anterior – implică în mod obiectiv un risc real de retroactivitate substanțială. În prima ipoteză, reevaluarea unor situații juridice consumate, în temeiul unui cadru normativ nou, echivalează cu redeschiderea procedurilor încheiate și aplicarea unor criterii juridice diferite față de cele valabile la momentul comiterii faptelor. În cea

de-a doua ipoteză, constatarea actuală a unor fapte produse în trecut, dar anterior lipsite de orice relevanță juridică, determină nu doar nașterea unor situații juridice noi, cu aplicarea retroactivă a unui cadru normativ posterior conduitei evaluate, ci și inițierea unei proceduri oficiale de examinare din oficiu, în temeiul unei legi adoptate după consumarea faptelor respective.

Această inițiere *ex post facto* a procedurii de evaluare amplifică riscul de retroactivitate substanțială, indiferent dacă, la momentul comiterii faptelor, acestea erau sau nu reglementate prin norme sancționatorii. În ipoteza inexistenței unor astfel de norme, este evident că faptele respective nu au avut nicio relevanță juridică, nefiind susceptibile de a produce consecințe legale. Dacă, dimpotrivă, normele sancționatorii existau, însă faptele nu au fost niciodată investigate sau calificate oficial – de exemplu, în lipsa unei sesizări – acestea au rămas juridic nevalorificate, fără a da naștere unor efecte juridice. În ambele ipoteze, valorificarea retroactivă a faptelor, în temeiul unui cadru normativ adoptat ulterior acestora, creează, în mod obiectiv, un risc real de retroactivitate substanțială, întrucât determină nașterea *ex nihilo* a unor situații juridice noi, susceptibile de a produce consecințe juridice negative în prezent.

Prin urmare, în ambele scenarii descrise, exercitarea prerogativei de constatare a faptelor de către Comisie generează premise clare pentru apariția unei retroactivități substanțiale, chiar dacă legea nu conține o dispoziție expresă în acest sens. Din perspectivă juridico-constituțională, un asemenea efect ridică probleme grave de compatibilitate cu principiile securității juridice și ale neretroactivității legii, consacrate atât în Constituție, cât și în jurisprudența constantă a Curții Europene a Drepturilor Omului.

În lumina acestei realități, riscul retroactivității substanțiale ar putea fi în mod rezonabil exclus doar dacă, în exercitarea prerogativei sale de constatare a faptelor, Comisia ar fi fost limitată la valorificarea constatărilor deja efectuate de autoritățile competente anterior intrării în vigoare a Legii nr. 65/2023, fără a avea atribuția de a iniția din oficiu noi proceduri sau de a redeschide proceduri finalizate sub imperiul reglementărilor anterioare.

b) Calificarea juridică a faptelor. Pentru ca faptele relevante, constatate de către Comisie prin exercitarea prerogativei menționate anterior, să poată fundamenta stabilirea necorespunderii subiectului evaluat criteriilor de integritate etică și financiară, este obligatorie calificarea lor juridică, adică încadrarea într-una din formele-tip prevăzute expres de art. 11 alin. (2) și (3) din Legea nr. 65/2023, și anume: i) încălcarea gravă a regulilor de etică și conduită profesională (abatere disciplinară gravă); ii) admiterea de comportamente arbitrare sau emiterea de acte arbitrare; iii) incompatibilități și conflicte de interese;

iv) dobândirea averii nejustificate; v) iregularități fiscale (sub forma neachitării impozitelor).

În esență, acest demers juridic presupune raportarea conduitei concrete constatate la normele legale care reglementează: etica și conduita profesională, regimul incompatibilităților și al conflictelor de interese, comportamentele și actele arbitrare, regimul obligațiilor fiscale și regimul juridic al averii și intereselor personale. Evident, calificarea juridică poate fi una corectă și legală doar dacă toate aceste norme sunt aplicabile domeniului profesional și statutului juridic al subiectului evaluat și corespund, în mod relevant și proporțional, faptelor constatate în procesul de evaluare.

Analizând problema prin prisma celor expuse în compartimentul anterior, se impune sublinierea faptului că, în ipoteza în care, în cadrul procedurii de evaluare, Comisia ar fi fost limitată la valorificarea constatărilor deja efectuate de autoritățile competente anterior intrării în vigoare a Legii nr. 65/2023, prerogativa de calificare juridică a faptelor și conduitelor nu ar fi fost justificată. În asemenea condiții, Comisia s-ar fi raportat exclusiv la calificările juridice stabilite prin actele emise de autoritățile competente, rolul său reducându-se la verificarea corespunderii acestora cu cele prevăzute la art. 11 alin. (2) și (3) din Legea nr. 65/2023. Într-un astfel de scenariu, nefiind exercitată o apreciere juridică autonomă a unor fapte anterioare sub noile exigențe legale, nu ar fi existat un risc real de retroactivitate substanțială.

După cum am stabilit deja, legiuitorul nu a optat pentru o astfel de formulă de evaluare. Dimpotrivă, abilitând Comisia cu atribuții proprii de constatare și calificare juridică a faptelor și conduitelor, a stipulat expres, în art. 11 alin. (6) teza I din Legea nr. 65/2023, că: „[I]a aprecierea corespunderii cu criteriile prevăzute la alin. (2) și (3) se ține cont de prevederile legale existente la momentul săvârșirii faptelor respective.”

Analiza acestei dispoziții relevă un grad considerabil de ambiguitate și lipsă de claritate în formulare. În acest sens, atragem atenția că expresia normativă „*prevederile legale existente la momentul săvârșirii faptelor*” este relevantă pentru încadrarea juridică a unei conduite – respectiv pentru a stabili dacă aceasta constituie o abatere disciplinară, o incompatibilitate, un conflict de interese, o încălcare a legii fiscale etc. În schimb, expresia „*aprecierea corespunderii cu criteriile prevăzute la alin. (2) și (3)*” nu presupune un proces de calificare juridică, ci doar raportarea unor fapte deja calificate la tipologia faptelor prevăzută în alin. (2) și (3). Cu alte cuvinte, în acest caz, Comisia nu atribuie o calificare juridică faptelor, ci verifică dacă acestea se încadrează în tipologia prevăzută la art. 11 alin. (2) și (3) din lege.

Este esențial de reținut că calificarea juridică a unei fapte trebuie realizată exclusiv în raport cu legislația aplicabilă la momentul comiterii acesteia, în timp ce aprecierea corespunderii cu criteriile de la alin. (2) și (3) poate fi efectuată doar în baza Legii nr. 65/2023. Acestea sunt două procese distincte: primul – ancorat în legislația aplicabilă la momentul comiterii faptei, iar al doilea – guvernat de normele actuale din Legea nr. 65/2023. În consecință, devine evident că dispoziția art. 11 alin. (6), potrivit căreia „se ține cont de prevederile legale existente la momentul săvârșirii faptelor”, vizează exclusiv procesul de calificare juridică a conduitei evaluate și nu poate fi extinsă, prin interpretare, și asupra fazei ulterioare – a aprecierii corespunderii cu criteriile negative de integritate.

Aceasta din urmă reprezintă etapa finală a procedurii de evaluare, în cadrul căreia Comisia este competentă să aprecieze, în baza faptelor relevante constatate, dacă acestea corespund celor enumerate la art. 11 alin. (2) și (3) din Legea nr. 65/2023 și, în consecință, să decidă că persoana evaluată nu întrunește criteriul de integritate etică sau financiară. În exercitarea acestei prerogative, Comisia are dreptul să formuleze și să motiveze suspiciuni/dubii serioase privind lipsa integrității.

Revenind la faza calificării juridice, se impune mențiunea că, în forma sa inițială, Legea nr. 65/2023 nu prevedea obligativitatea aplicării normelor legale în vigoare la momentul comiterii faptelor. Această cerință a fost introdusă ulterior, prin completarea textului legal.

Astfel, în anul 2024, art. 11 alin. (6) teza I din Legea nr. 65/2023 a fost modificat după cum urmează: **din** „La aprecierea corespunderii cu criteriile prevăzute la alin. (2)–(4), actele sau constatările altor entități cu competențe în domeniile respective nu au valoare prestabilită pentru Comisia de evaluare.” **în** „La aprecierea corespunderii cu criteriile prevăzute la alin. (2) și (3) se ține cont de prevederile legale existente la momentul săvârșirii faptelor respective”. Justificarea acestei intervenții legislative este argumentată în *Nota informativă la proiectul de lege privind modificarea* [24], după cum urmează: „Redacția propusă pentru art. 11 alin. (6) din Legea nr. 65/2023 corespunde ... recomandărilor Comisiei de la Veneția. Astfel, era formulată în spiritul respectării principiului neretroactivității legii, prevăzând expres faptul că trebuie să se țină cont de prevederile existente la momentul săvârșirii faptelor care se analizează. Această completare vine să fortifice legislativ principiul constituțional stabilit la art. 22 din *Constituția RM* care stabilește neretroactivitatea legii. Respectiva modificare va contribui la asigurarea securității raporturilor juridice și la previzibilitatea normelor legislative întru asigurarea unei conduite corespunzătoare a subiecților care cad sub incidența legilor menționate.”

În opinia noastră, completarea normei cu precizarea că „se ține cont de prevederile legale existente la momentul săvârșirii faptelor respective” este redundantă. Această formulare nu adaugă un conținut normativ nou, ci reiterează o obligație care decurge în mod direct și necesar din principiul constituțional al neretroactivității legii. Prin urmare, completarea are un caracter pur declarativ, fără a contribui la clarificarea procedurii de evaluare. Mai mult, această mențiune este lipsită de eficiență normativă, întrucât nu este corelată cu celelalte norme ale legii, în special cu cele ce conferă Comisiei atribuții de constatare și calificare juridică a unor fapte din trecut. În absența unei astfel de corelări, norma rămâne o simplă declarație de principiu, fără garanții juridice efective.

Astfel, contrar intenției exprimate în *Nota informativă* – de a „fortifica principiul neretroactivității legii” și de a „consolida securitatea juridică” – completarea generează, în realitate, incertitudini interpretative și riscul unor aplicări incoerente, afectând claritatea și previzibilitatea reglementării. În concret, modificarea art. 11 alin. (6) din Legea nr. 65/2023 a accentuat ambiguitățile privind delimitarea dintre cele două etape ale procedurii de vetting enunțate mai sus: (i) calificarea juridică a faptelor, care trebuie realizată în conformitate cu legislația în vigoare la momentul săvârșirii acestora, și (ii) aprecierea corespunderii cu criteriile de integritate, desfășurată în temeiul Legii nr. 65/2023.

Departate de a ancora evaluarea în cadrul normativ aplicabil la data comiterii faptelor, noua formulare extinde, de fapt, prerogativa Comisiei de a efectua o calificare juridică autonomă a conduitei anterioare, accentuând astfel retroactivitatea substanțială a legii.

Situația descrisă reflectă o tensiune profundă între forma declarativă a legii și efectele sale reale în aplicare. Din perspectivă juridico-constituțională, aceasta poate fi calificată drept o disimulare normativă a retroactivității substanțiale. Avem de-a face cu o formă de retroactivitate „mascată” sau indirectă, în care efectele retroactive nu sunt asumate explicit, ci rezultă implicit din arhitectura normativă instituită. Cu alte cuvinte, legea afirmă, la nivel formal, respectarea principiului neretroactivității – indicând că „se ține cont de prevederile legale existente la momentul săvârșirii faptelor” – însă mecanismele de implementare a evaluării, precum competența Comisiei de a constata și califica juridic fapte trecute în baza unui cadru normativ ulterior, conduc în fapt la aplicarea retroactivă a legii. Această retroactivitate se manifestă prin crearea de situații juridice noi pentru conduite deja consumate sau prin reinterpretarea și reevaluarea, din perspectiva unor standarde ulterioare, a unor fapte care, la momentul producerii lor, fie nu aveau relevanță juridică, fie erau calificate diferit. Aceste efecte nu

sunt transparent reglementate și nici însoțite de garanții suficiente care să prevină aplicarea arbitrară a normei, ceea ce afectează grav principiile securității juridice și încrederii legitime.

Pentru a confirma sau infirma în mod riguros constatarea privind riscul retroactivității substanțiale, considerăm a fi esențială o analiză detaliată a modului în care se realizează calificarea juridică a faptelor în cadrul procedurii de evaluare în raport cu criteriile negative de integritate prevăzute la art. 11 alin. (2) și (3) din Legea nr. 65/2023. O asemenea analiză se impune nu doar cu titlu explicativ, ci ca un instrument metodologic fundamental pentru evaluarea riscului real de aplicare retroactivă a legii în componenta sa materială. Numai printr-un asemenea demers se poate stabili cu claritate dacă, și în ce măsură, cadrul legal al procedurii de evaluare externă respectă limitele impuse de principiul constituțional al neretroactivității legii.

Având în vedere complexitatea problematicii și importanța deosebită a examinării riguroase a riscului de retroactivitate substanțială prin prisma prerogativei Comisiei de a califica juridic faptele, considerăm că este necesară o analiză structurată pe fiecare faptă-tip reglementată în art. 11 alin. (2) și (3) din Legea nr. 65/2023. O asemenea abordare este indispensabilă pentru o înțelegere completă a implicațiilor juridice și pentru formularea unor concluzii temeinice în privința conformității cadrului legal al procedurii de evaluare cu exigențele constituționale.

Totuși, având în vedere constrângerile legate de dimensiunea lucrării de față, aprofundarea acestei analize va fi rezervată unei cercetări viitoare, consacrate în mod exclusiv problematicii calificării juridice a faptelor în cadrul procedurii de evaluare. Un astfel de demers va permite formularea unei argumentații riguroase și sistematice, menite să clarifice în ce măsură aplicarea criteriilor negative de integritate prevăzute de Legea nr. 65/2023 respectă exigențele principiilor fundamentale ale dreptului, în special ale principiului constituțional al neretroactivității.

(Va continua ...)

● Referințe bibliografice:

1. **IACUB I.** *Expertiza juridico-criminologică a Legii RM nr. 65/2023: carențe juridice, factori criminogeni și riscuri de victimizare* – comunicare prezentată la conferința științifică națională cu participare internațională, ediția a V-a, din 29-30 noiembrie 2024, cu genericul: „Repere privind victimologia, victimizarea și victimele în/din România”, desfășurată de Societatea Română de Victimologie, București, România (<https://victimologie.ro/>).
2. **IACUB I.** *Expertiza: etimologie, concept și esență.* În: „Інноваційні підходи до розвитку компетентнісних якостей фахівців в умовах професійного становлення”: матеріали VI Міжн. наук.-практ. конф. Ізмаїл, 21 квітня 2022 р. Запоріжжя: АА Тандем, 2022, pp. 158-165.
3. **IACUB I.** *Calitatea actelor normative: conținut, criterii de apreciere și instrumente de asigurare.* În: „Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală”, materialele conferinței internaționale din 8-9 decembrie 2021 (Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2022, pp. 214-224. Disponibil la: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/157921.
4. **IACUB I.** *Expertiza juridică în sistemul activităților expertologice.* În: „Independența de stat a Republicii Moldova: retrospective și realități, materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională din 26 august 2021 („30 de ani de la adoptarea Declarației de independență a Republicii Moldova: aspecte politico-juridice și social-economice”). Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice. Chișinău: S.n., 2022, pp. 295-311. Disponibil la: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/164388/dublincore.
5. **IACUB I.** *Calitatea legii – exigență a statului de drept contemporan.* În: Scientific Collection «InterConf», (67): with the Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (July 19-20, 2021). Rome, Italy: Dana, 2021, pp. 236-249. Disponibil la: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/view/ByFileId/1356499>.
6. **IACUB I.** *Expertiza actelor normative: tipologie și particularități.* În: Scientific Collection «InterConf», (65): with the Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Global and Regional Aspects of Sustainable Development» (July 6-8, 2021). Copenhagen, Denmark: Berlitz Forlag, 2021, pp. 83-93. Disponibil la: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/13825>.
7. *Legea privind evaluarea externă a judecătorilor și a candidaților la funcția de judecător al Curții Supreme de Justiție nr. 65 din 30.03.2023.* În: Monitorul Oficial al RM nr. 117-118 din 06.04.2023 (modificată prin Legea nr. 239 din 13.09.24, MO408-410/26.09.24).
8. CREANGĂ I., GURIN C. *Drepturile și libertățile fundamentale. Sistemul de garanții.* Chișinău: TISH, 2005.
9. CÂRNAȚ T., CÂRNAȚ M. *Protecția juridică a drepturilor omului.* Chișinău: Reclama, 2006.

10. *Hotărârea Curții Constituționale nr. 32 din 29.10.1998 privind interpretarea art.76 din Constituția Republicii Moldova „Intrarea în vigoare a legii”*. În: Monitorul Oficial al RM nr.100-102/42 din 12.11.1998.
11. *Hotărârea Curții Constituționale nr. 16 din 12.06.2007 pentru controlul constituționalității art. II alin. (2) din Legea nr.186-XVI din 29 iunie 2006 „Pentru modificarea și completarea Legii nr.1225-XII din 8 decembrie 1992 privind reabilitarea victimelor repressiunilor politice” și art.12 alin. (8) din Legea nr.1225-XII din 8 decembrie 1992 în redacția Legii nr.186-XVI din 29 iunie 2006*. În: Monitorul Oficial al RM nr. 86-89/14 din 22.06.2007.
12. *Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994*. Republicată în Monitorul Oficial al RM nr. 78 din 29.03.2016 (modificată prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 8 din 11.03.2024).
13. *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, adoptată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 217 A (III) din 10.12.1948, la New York. Disponibilă: http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf.
14. *Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice*, adoptat la 16.12.1966 la New York, ratificat de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990 (în vigoare din 26 aprilie 1993).
15. *Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, încheiată la Roma la 04.11.1950, amendată prin protocoalele nr. 3 din 06.05.1963, nr. 5 din 20.01.1966 și nr. 8 din 19.03.1985 și completată cu Protocolul nr. 2 din 06.05.1963. Disponibilă: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf.
16. *Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002*. Republicat în temeiul Legii nr. 133 din 15.11.2018 în Monitorul Oficial al RM, nr. 66-75 din 01.03.2019 (modificat prin Legea nr. 66 din 27.03.25, MO193-194/22.04.25).
17. *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003*. În: Monitorul Oficial al RM, nr. 285-294 din 03.08.2018 (modificată prin Legea nr. 284 din 05.12.24, MO513-515/07.12.24).
18. *Legea cu privire la actele normative nr. 100 din 22.12.2017*. În: Monitorul Oficial al RM, nr. 7-17 din 12.01.2018 (modificată prin Legea nr. 174 din 11.07.24, MO336-339/02.08.24).
19. **IACUB I., COSTACHI GH.** *Principiile acțiunii legii în timp – fundament al securității juridice a persoanei*. În: „Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene”, materialele conferinței internaționale științifico-practice din 27-28 martie 2020. Chișinău: S.n., 2020, pp. 8-20. Disponibil la: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/113560.
20. *Constituția României*, adoptată la 21.11.1991, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 233 din 21.11.1991, intrată în vigoare la 08.12.1991. Republicată în forma revizuită în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31.10.2003.

21. Costachi Gh. *Neretroactivitatea legii – element al principiului securității juridice*. În: „Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene”, materialele conferinței științifice internaționale din 22-23 martie 2019. Chișinău: S.n., 2019.
22. **IACUB I.** *Garantarea constituțională a restrângerii drepturilor fundamentale ale omului ca dimensiune inerentă securității juridice*. În: „Integrare prin cercetare și inovare: Științe sociale”, 7-8 noiembrie 2024, Chișinău. Chișinău: CEP al USM, 2024, pp. 340-348. Disponibil la: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/220921.
23. CtEDO, cauza *Maggio și alții c. Italia*, hotărârea din 31 mai 2011 (cererile nr. 46286/09, 52851/08, 53727/08, 54486/08 și 56001/08). Disponibilă: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-104945%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-104945%22]}).
24. *Nota informativă la proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative nr. 394 din 07.11.2023, adoptată prin Legea nr. 353 din 24.11.23 (MO465-467/07.12.23)*. Disponibilă la: <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactenormative/tabid/61/LegislativId/6724/language/ro-RO/Default.aspx>.